

PJESNIK PATNJE I NADE — GEORGES BERNANOS

I U V O D

Ima riječi koje treba stalno predstavljati i uvijek ispočetka tumačiti, jer nikada nisu dovoljno intimne ljudskom srcu, no ima i onih rijetkih izraza koji ravno ulaze u dušu, bez otpora i srama, i ne treba o njima ništa posebno reći, dovoljno je samo da spomenemo njihova imena, sve ostalo nadodat će naše (umorno) srce i naši (uzbuđeni) snovi. Takve dvije riječi su: OČAJ I NADA. Ne treba ih nikome ovdje od nas posebno opisivati. Jer čemu to kad ih odmah prepoznajemo kao stare prijatelje i znance naših života, jedine koji nas potpuno rastužuju i vesele, jedine koji nas nikada ne ostavljaju potpuno same da se odmorimo od napora svijeta i bolova duše. Aveti su to naše sudbine, nerazdvojni pratioci naših lutanja.

Premda su očaj i nada uvijek mnogo značile u ljudskom životu, nikada nisu bile toliko uporno prisutne i sveobuhvatno važne kao danas u moderno doba. Štaviše, čini se da su svi drugi osjećaji nekako potisnuti, da je sve ostalo osiromašeno i opustošeno, da bi u srcu modernog čovjeka što bolje i trajnije zagospodarila samo dva osjećaja: OČAJ I NADA.

Čudno je u svemu ovome da je suvremeni čovjek podjednako satkan od dva suprotna načela i da u sebi nosi nepomirljive opreke i nikada dovoljno smirene rijeke bujica. Jer nekada, ne u baš davno doba, nade su imale privilegij da se nastane samo u srcima jednih ljudi, a očaj u srcima drugih. Danas svaki čovjek, nekako intimno, u sebi, na dnu svoje iskrenosti, nosi podjednako vjerno nepodnošljivi očaj i sve uporniju nadu, to je onaj krik dileme: biti ili ne biti, što ga je mladi Hamlet tragično postavio u samu zoru buđenja novog čovjeka. Po tome, upravo samo po tome definira čovjek u današnje vrijeme samog sebe.

Svatko tko želi nešto iskreno i istinito reći će o sebi i o svojoj braći, mora prethodno proći kroz ovaj unutrašnji vrtlog suprotnog, mora pokazati i dokazati svijetu da je uprljan očajem i oživljavao nadom, inače nema pravo govora, zabranjeno mu je misliti i izražavati se, nema propusnice za ulaz u čarobni vrt tugom okružen, na čijem ulazu stoji napisano: moderni svijet. Slušat ćemo i vjerovati samo onima koji kao i mi nose u srcu, u izmučenom zagrljaju, očaj i nadu, dakle sebe i nas same.

Takav jedan profeta modernog vremena, istinit i blizak, naš brat po vese-lju i patnji, bio je i Georges Bernanos, veliki francuski pjesnik i pisac. Njegova

Predavanje održano u Sv. Filipa u Splitu u nizu konferencija za intelektualce u godini 1964/65.

poruka ima i danas, 16 godina nakon njegove smrti, još uvijek značenje i snagu. ima ona i večeras ovdje za sve nas. I ne samo za nas već i za našu braću koji po uglovima ulica traže istu sreću kao i mi. Neka Georges Bernanos nama i njima večeras poruči iste želje i reče iste riječi: Očaj nije nikada toliko dubok da ga ne bi pobijedila nada. Nada nije nikada toliko sigurna da u samoj sebi ne bi skrivala mogućnost očaja.

II OSNOVNE DIMENZIJE VREMENA: OČAJ I NADA

U kolikoj je mjeri osjećaj očaja, patnje i beznađečnosti ovladao modernim čovjekom najbolje dokazuje njegova literatura i filozofija. Nema u njima ništa što bi oduševljavalo, dizalo krila i upravljalo čovjeka prema višim vrijednostima života. Slika je to bez boja, siva i pomalo dosadna, kao i sam njegov život. Moderna je literatura, ako iz nje izuzmemo tzv. socijalnu literaturu, u stvari čisti pesimizam najgore vrste. Dosta je pročitati što piše Sartre, Huxley, Hesse, Rilke, Mann, Faulkner, Joyce i svi ostali mali i veliki poete pa da se čovjek uvjeri kako očaj ne prestaje teći iz duše modernog čovjeka i kako je duboka rana kojom je ranjena njegova iskonska sudbina. A što tek reći o njegovoj filozofiji. Ona je ili pribjegli jeziku nerazumljivosti ili javno objavila bankrot smisla i pobjedu apsurdna. Izvučeni su iz zaborava historije sigurno dvije najtragičnije ličnosti modernog vremena: Fridrich Nietzsche i Sören Kierkegaard. Za žalosnije i jasnije sudbine mi nismo dosad čuli. Moderni čovjek se nije vratio njima zato što ih je sažaljevaao, nego zato što je u njihovoj patnji vidio sebe i svoj kobni udes.

Možda je ova slika i suviše crna. Ne zaboravimo da je ona crtana u predodžbama evropskog čovjeka u trenutku završetka drugog svjetskog rata, kada su ljudi, osim za svoje mrtve, doznali za strahote Dachaua, Buchenwalda i Mathausena, za očajevu glada i koncentracione logore rata i mira, za Hirošimu i Bikini... Riječi kao: »apsurd«, »besmisao«, »ništavilo«, »strah«, »tjeskoba« i »smrt« ispunjale su zrak, isto tako kao i prašina porušenih gradova Evrope i plač djece.

No osim beznada svijet je imao i svoje nade. Najčitanija knjiga između dva rata André Marlauxa imala je za naslov nadu, »L'espoir«. Dok su Sartre i Heidegger definirali čovjeka »kao biće za smrt« Marlaux voli reći: »Čovjek je jedno biće protiv smrti«. Camus donosi neku nadu, doduše gorku, ali punu izazova i čestitosti. I Gide nas poučava kako da budemo sretni usprkos nesreći u svijetu i okrutnosti prirode. Bile su tu još i najrazličitije socijalne, nacionalne i političke nade, koje su se obilno nudile umornom čovjeku poslijeratne bijede i nesigurnosti. Ni katolička teologija nije šutjela. Od svih teoloških vrlina najviše se cijeni nada. Charles Peguy govori o trima teološkim vrlinama: vjera, nada i milosrđe, teolog i literarni kritičar Charles Moeller piše u knjigu »Espoir des hommes«, filozof Gabriel Marcel »Structure de l'espérance«, a pravnik Evely: »L'esperance«. Poznata revija Lumen Vitae posvećuje godine 1953. cijeli jedan broj nadi. Iste godine Carre izdaje knjigu »Espérance et desespoir«, a godinu dana ranije Jean Fourastie »Le grand espoir du XX siècle«. Oni su istakli teološki karakter nade. Ona se temelji na jednom faktu prošlosti, obećanja datom od Boga na početku vremena. No nada je sva okrenuta budućnosti. Ona je očekivanje svršetka povijesti, dolazak kraljestva Božjeg. U sadašnjosti ona je strpljiva vjernost, koja izdržava u teškoćama života i sačinjava spiritualnog čovjeka. Nada nije optimizam. Optimizam shvaća zlo kao jednostavni nered, koji će sam od sebe nestati, ili kao krizu rasteñja. Ukinuvši tako tragičnost zla, optimizam postaje najgori neprijatelj nade.

Do nade se dolazi preko i kroz disperaciju i oćajanje. Treba imati jasnu svijest ove situacije bez izlaza da bi se ispustio onaj krík zazivanja koji je prvi akt nade. Gdje god se izvijaju ovi apeli, gdje god čovjek iz samog dna svoje bijede traži pomoć da se oslobodi, svuda se već čuje glas molitve. I

ovaj prvi pokret prema Bogu već je u ljudskim srcima milost Božja. Na žalost mnogi ljudi današnjice ne napuštaju prag očaja i zavaravaju se malim nadama svijeta, umjesto da se bace u naručaj jedinoj i istinitoj Nadi. Obratiti se Bogu u teškoćama života izgleda im kao slabost i kukavičluk. Moderni čovjek vjeruje da je znak očite veličine u tome da se pouzdamo jedino u same sebe. Kao da bi nada bila najkomodniji izlaz, bijeg iz života i najlakše rješenje. Poput Dostojevskog i Georges Bernanos naviješta svom vremenu veličinu i smisao križa:

»Ako su naše sreće često puta zemaljske, naše su patnje i nesreće uvijek božanske.«

Nada je teža od očaja, ljubav prema Bogu napornija od ljubavi prema bližnjemu. Eto čudnovate povezanosti nade i očaja, patnje i veselja, u čijim je prozračnim i mračnim podzemljima jednako živio Bernanos. Iz njih je progovorio dva puta, jednako snažno i ljudski. Jedan put o očaju i patnji, drugi put o nadi.

III OSNOVNI RAZLOG OČAJA: GRIJEH

Bernanos nije nikada napustio svijet, jer je uvijek živio sa svijetom i u njemu. Ništa mu nije bilo strano što god je ljudsko. Zato je i znao za njegov očaj. Osjetio je neizvjesnost nezaposlenosti, osamljenost bolesti, oćutio je prazna usta gladi, proživio rat i njegove strahote. Poslije rata kao pisac i ugledna ličnost francuske kulture učestvovao je u osnivanju poznatih »Rencontres«, evropskih intelektualaca u Ženevi. Mnogo je putovao i govorio, i poput Izraelskih proroka opominjao svijet od užasa sutrašnjice:

»Danas civilizacija nema samo potrebu da bude štićena; mora također stvarati bez predaha, budući da divljaštvo nastavlja rušenjem i nije nikada tako opasno kao kad se pretvara da stvara.«

U momentu kad Vam ovo govorim, naša je najgora nesreća da nismo nikada ovako teško razlikovali stvaraoce i rušioce kao danas, jer divljaštvo nije nikada do sada raspolagalo sredstvima tako moćnim da zloupotrebi razočaranja i nade jednog raskravljenog čovječanstva, koje sumnja u sebe samog i u svoju budućnost. Nikada zlo nije imalo bolju priliku da hini izvršavanje dobrote. Nikada Sotona nije zaslužio ime koje mu je dao sv. Jerolim: Majmun Božji.«

U septembru godine 1946, drži Evropi govor: »Evropski duh«, u veljači 1947. u auli Sorbone »Revolucija i sloboda«, a u jesen iste godine u Alžiru malim sestrama Charlesa de Foucaulda: »Sveci, naši prijatelji«. Istrošen i pun strepnje za život svih ljudi i evropske kršćanske civilizacije, Bernanos u julu 1948. napušta ovaj svijet, o kojem je jednom tako iskreno rekao:

»Kad budem mrtav, recite kraljestvima zemlje da sam ih mnogo više volio nego sam se to usudio ikada reći.«

Nije umro običnom smrću starih i iznemoglih. Umro je oboren od najstrašnije bolesti sadašnjice i možda jedine bolesti sutrašnjice: od raka. Očaj ga je pratio do posljednjeg jecaja bola. Umro je kao mučenik i svetac, sa tugom na licu i grčem u srcu. On koji je smrt osjećao mnogo prije kraja i bojao se nje:

»Da bi čovjek bio sretan nužno je živjeti i umrijeti za Boga, radeći oko dolaska njegovog kraljestva, a prema dobi, poziciji, sredstvima i sreći. Jedino tako neću imati straha od ove strašne smrti.«

Ili:

»Možda radi moje bolesne mladosti bojim se smrti i stalno o njoj mislim. Najmanja indispozicija mi izgleda kao uvod u onu zadnju bolest od koje se tako bojim.«

No Georges Bernanos nije nikada javno ispovijedio svoje patnje i razmećao se njima, kao mnogi današnji glumci i umjetnici svih vrsta, koji svoje intimitnosti prodaju svim listovima i svakoj dobi. Bol i očaj povjerio je Bernanos licima svojih romana i drama, da oni umjesto njega pokažu svijetu koliko jedan kršćanin može izdržati bol. Bez stoičke poze nepovredivosti i veličine, bez onog umišljenog razmetanja, junaci njegovih romana umiru kao svi ljudi, siromašno i prestrašeno, kao i sam Bernanos. Time je njihova patnja dublja i više ljudska. Mala Chantal de Clergerie umire ubijena i silovana, doslovno bez smrti. Smrt, prava smrt joj je oduzeta ubistvom. Svećenik Donissan završava svoj život u ispovjedaonici, kao vojnik na straži, da čitalac nije doznao da li je uspio jadni svećenik pobijediti napast disperacije. A seoski župnik Ambricourt, junak najboljeg romana »Dnevnik jednog seoskog župnika«, umire kao njegov tvorac: od raka. Kad mu liječnik nagovijesta skoru smrt, izmučeni župnik otkriva, nenadno, čudnu ljepotu svijeta, od koje nije ništa primio, osjetivši se pun nostalgije, usamljen ispred ulica sela, bijednih ulica koje nose veselje i patnju braće ljudi, i suze mu navru na oči. Bianca de la Force, glavna junakinja drame »Dialogue des Carmelites«, mlada karmelićanka, u momentu pogibelji bježi, napušta svoje sestre, jer se boji. Na koncu drame ona završava čudnu povorku osuđenih na smrt, ali bez uzdignute glave i nadljudske oholosti. Svi oni prolaze kroz užase smrti, svi oni ne prestaju biti ljudi sve do posljednjeg trenutka života.

Ali nije samo očaj i patnja u smrti, on je prisutan svugdje u životu. Osim agonije smrti postoji i agonija života. Otac Donissan iz »Sous le soleil de Satana« boji se povjeriti veselju, jer sumnja da ono nije možda napast bezdana.

»O radosti, budi predmet moje mržnje, jer sam te u jednom trenutku tako volio. Smijeh, poljubac je izdaja. Delirijum nade. Gledao je tako tužnu figuru razapetog Krista, otac Donissan, bez ijedne riječi na usnama, bez ijednog uzdaha. Moralo je izgledati, upravo ovako, lice onog zločestog siromaha, na visokom prozoru, koje je osvjetljavala svečanost u dvorani za bankete. Svaka je radost zla, govorio je taj pogled. Svako veselje dolazi od Sotone. Budući da neću nikada biti dostojan, nastavljao je razmišljati otac Donissan, onog savršenstva o kojem sanja moj Jedini prijatelj, nemoj me varati, nemoj me zvati. Vrati mi moje ništavilo. Učini od mene dio neosjetljive materije; neću da znam o slavi. Neću da znam o radosti, a niti o nadi! Sta ti moram dati? Sta mi ostaje? Samo ova nada. Oduzmi je, slobodno. Kad bih mogao, bez mržnje, ostavio bih ti svoj spas, uzeo bih proklestvo i propast, za one duše koje si mi povjerio, rugajući se, meni bijedniku.

I tako je izazivao pakao i ponor, zazivajući ga svečanim glasom, sa jednim čistim srcem.»

Otac Donissan je očajan, jer je pun skrbi za duše koje su mu povjerene od Boga. Upravo zato što je užasnut i prestrašen svemoćnošću grijeha, paraliziran vlastitom nemoći, mučen križem, on vjeruje da mora prokleti svijet i nadu, i želi nestati u ništavilu. Ovo su doduše rijetki trenuci krize, ali ih pozna i otac Donissan. Kad kasnije bude izvojevao nadu, nikada sasvim sigurnu, znat će dobro njenu cijenu, a kad bude dijelio ljudima pouzdanje i srčanost, znat će dobro njihovu bol i samoću; moći će se približiti svim ljudima kao majka djeci svojoj. Prepoznat će ga po očima da je njihov, premda nosi u srcu veliku Nadu.

I siromašnog seoskog župnika muče napasti beznađa:

»Još jedna strašna noć: san prekidan morom. Kišilo je tako jako da se nisam usudio ići do crkve. Nisam se nikada toliko silio da molim, najprije staloženo, sa mirom, poslije sa jednom vrstom koncentriranog nasilja, divlje, i naposljetku — poslije nego sam povratio velikim naporom hladnokrvnost — sa jednom voljom skoro beznađnom, sa jednim zaletom volje za koji je cijelo moje srce drhtalo tjeskobom. Ništa!«

Ili:

»Moja je tuga bila previše velika, vjerovatno sam zato molio za sebe. Tražio sam Boga jedino radi sebe. Nije došao.«

Ili:

»Grijev protiv nade — najsmrtniji od svih — možda je najbolje primljen i dočekan, najviše milovan. Treba mnogo vremena da bi smo ga prepoznali, a tuga koja ga naviješta i prethodi, tako je statka! Najbogatiji elizir demona, njegova ambrozija.«

Odakle ovaj očaj svetaca i dobrih kršćana. Tjeskoba svetaca u romanima Georgesa Bernanosa dolazi od njihove svijesti grijeha. Dok obični ljudi vide samo posljedice grijeha, svetac vidi sam grijeh. Zbog toga je njegova patnja i strah veći. Osjeća katastrofe i kataklizme prije nego se dogode. Predosjeća smrt duša, koje prije ili kasnije rađaju smrti tijela. Vidi strašne posljedice ljudske izdaje i samu tu izdaju u ljudskom srcu. Pod lucidnim pogledom oca Donissana Mauchette vidi sebe samu, svijet grijeha:

»Gdje god je grijeh probijao svoj zavoj, puštao je vidjeti misterij svog stvaranja: desetine ljudi i žena vezanih sa vlaknima istog raka, i kad su se odvratne veze povukle, slične osječenim krakovima jednog polipa sve do jezgre monstuma, početni grijeh i prva zabluda, nepoznata svima, našla se u srcu jedne djevojčice.«

Ne samo to. Grijev je kao i kruh, jednom napravljen on se svakome dijeli, besplatno i širokogrudno. Sjeme dobrote i zla leti svuda. Naši skriveni grijesi truju zrak koji drugi udišu. Možda jedan strašan zločin nikada ne bi bio izvršio jedan bijednik bez mojeg grijeha. Grijev i ne bi bio tako strašan kad ne bi bilo tog strašnog načela truljenja, raspadanja i priljepčivosti. Očaj se dijeli nevinome zbog kojih grijeha. Solidarnost u zlu veća je od solidarnosti u dobru:

»Ludosti, prave ludosti, bolesni sni,« protestirat će na ove misli kontesa, ne dajući župniku da dovrši: »Vjerujem, gospodo, vjerujem da kad bi nam Bog dao jasnu predodžbu o solidarnosti koja nas vezuje jedne s drugima, u dobru i u zlu, ne bismo mogli izdržati život.«

Zlo može biti veće od zločinca i ljudi mogu biti gori od sebe samih. Osobito djeca. Serafita Dumouchel u »Dnevniku seoskog župnika« iznenađuje svojom zloćom. Jedna slična pakost, lucidna, tako umješna da rani župnikovu dušu, ne može se protumačiti prirodnim razlozima: u jednoj dječjoj duši ova zloba ima nešto izuzetno i dijaboličnog. Ako je djetinjstvo uprljano, gdje još naći one žive izvore koje svaka duša, pa i ona najsvetija ima potrebu da sretne da bi se obnovila. Zloba jedne Mouchette, Serafite i Chantal plod su grijeha drugih »koji truju zrak«, a koji djeca udišu.

Ima nekih grijeha koji naročito šire svijetom očaj i patnju. To su najprije razbludnost. I to prije svega dječja pohota, koja je, vidjeli smo već, rezultat ponašanja starijih:

»Život na žalost pokazuje da postoje disperacije i djece: a demon tjeskobe je bitno, vjerujem, jedan demon nečistoće.«

Još je veći grijeh svijeta, drugi po redu, ali grozniji i dublji, sablazan djece, njihovo stalno poniženje. Mala Chantal iz »Dnevnika seoskog župnika« ne može oprostiti svojim roditeljima grijehe: ocu, nevjernom svojoj ženi, koji je još k tome sili da prisustvuje njegovoj griješnoj ljubavi sa učiteljom u doba kad dijete jedva može izdržati viziju takvog užasa. Majci ne oprašta što se zavukla u svoju bolesnu ljubav prema mrtvom sinčiću i živi puna očaja i mržnje prema Bogu. Grijev starijih lišava malu Chantal topline i ljubavi na koju ona kao dijete ima pravo. Grijev beznađa i oholosti u duši jedne djevojčice moguć je samo zato što je svijet u njoj ubio nadu i ljubav: evo ovo je tajna »ponižene djece«. Tko se ruga djeci, izvrgava ruglu samog Boga, koji nam je zapovijedio da budemo kao djeca. Da se vratimo djeci.

No kako se vratiti djeci kada ni djeca nisu više djeca. Mrze, grizu i pohotno gledaju kao stari.

Oholost modernog svijeta se sručila i okomila na tri izvora nade: na čistoću djece, na ideale mladosti i na krepost siromaštva. Preostaje nam još, dakle, pokazati u čemu se sastoji grijeh protiv siromaštva. Ne radi se ovdje očito o nekom socijalnom konzervativizmu, koji želi sačuvati siromaštvo i bogatstvo u nepromijenjenom obliku. Pogled je mnogo dublji i dopire do same duše.

Svi su junaci Bernanosovih romana i drama siromasi, duhovno i fizički. Imali su jednu nesretnu mladost, siromašnu i oskudnu. Oni posjeduju, također, jednostavnost duše, iskreni su i prostodušni su.

»Ponavljam: siromasi će spasiti svijet, i spasit će ga, iako to ne žele, spasit će ga protiv svoje volje. Neće tražiti ništa za protuuslugu, osim što će gorke osjetiti cijenu služenja. Učinit će ovaj kolosalni posao, a neće primiti ni korice suhog kruha za to. Ne bojim se napisati da je jedno društvo u kojem ne bi bilo siromaha kršćanski neshvatljivo, a ako nitko ne bude imao poslije mene hrabrosti to ponoviti, vjerujem da nisam uzalud živio. Hoćete jedno društvo bez siromaha? Imat ćete jedno nehumano društvo. Zbog jednog siromaha manje imat ćete sto čudovišta više, a za jednog sveca manje imat ćete 100.000 monstuma više.«

Tko je pročitao samo pola Evandelija, zna da Bernanos ne misli ovdje na socijalno siromaštvo, a niti mu je do toga da rješava društveni problem. Dimenzija je duhovna. Bogati: to su oni sami sebi dovoljni, siti, uvjereni u svoje savršenstvo i u svoju samodostatnost, sigurni, bez potrebe da se nekome obrate; to su oni jaki, okrutni i bez grijeha. Siromasi: to su oni što osjećaju nesigurnost, strah, koje muči vlastiti i tuđi grijeh; to su oni što imaju uvijek otvorene oči prema naprijed, puni su čekanja i čežnje za nostalgичnim obalama nade, to su i oni što se ovdje na zemlji nikada ne osjećaju kao kod kuće, nesmireni su, nemirni i osjećaju vlastiti nedostatak kao nešto bitno što ih upućuje na savršenstvo Oca. Tko uzme Krista ozbiljno, bit će povučen u vrtolog ovog »vlastitog siromaštva bitka« kako bi rekli filozofi. Za svijet bit će to izgubljeni ljudi, bez obzira što je to jedini način da čovjek otkrije pravi život, život ljubavi.

Tko ponižava ovaj duh siromaštva, uništava samo korijenje kršćanstva, unatoč tome što siromaštvo, spiritualno shvaćeno, neće nikada prestati postojati:

»Mnogo je ozbiljnije, barem mnogo opasnije za čovjeka, da zaniječe istočni grijeh nego da zataji Boga svoga.«

Nije teško pokazati da moderni čovjek gubi smisao za duhovno siromaštvo, da je oholo bogat sebe i da upravo taj grijeh sije i rađa smrt i poniženje, nesreću i očaj oko sebe. Kako je moguće i zamisliti da bi siromašni čovjek bio u duši drugačiji, a ne blag i milostiv, a kako da u sebe siguran zločinac bez Boga iznad sebe, ne bude, okrutan, ciničan i zao. Šireći duh duševne samodopadnosti i dovoljnosti, sijemo sjeme okrutnosti i nasilja. Očaja.

Moderni svijet očito nema dovoljno vremena za nadu, za snove i ljubav. Još se jedino siromasi za njega nadaju, djeca za njega sanjaju, a sveci ljube. Nemojmo siromahe prezreti, nemojmo dopustiti da djeca umru od poniženja, a sveci od poruge i srama. Ostat ćemo goli i smrznuti, ispruženih ruku prema praznom nebu, bez nade, bez snova i bez ljubavi. Dakle, puni istinskog očaja.

IV GLAVNI RAZLOG NADE: KRIST

Mi smo večeras pošli od patnje, od očaja, da bi smo došli do nade. To je tako u teoriji, radi preglednosti i lakšeg razumijevanja. U životu je sasvim drugačije. U svakom slučaju treba računati s patnjom i s nadom podjednako. Zato je nada nešto veliko i plemenito:

»Nada: evo riječi koju sam želio napisati. Ostatak svijeta želi, žudi, čezne, zahtijeva, traži, i sve ono što on još nadom zove, a što nije, budući da nema ni strpljenja ni poštenja, i ne želi ništa drugo osim užitka, a užitek u pravom smislu riječi se i ne može nazvati nadom; bit će to prije jedan delirij, jedna agonija. Svijet živi ipak previše brzo, svijet nema više vremena za nadu. Unutrašnji život modernog čovjeka ima ritam previše ubrzan da bi se rodio i sazrio jedan osjećaj tako plamen i nježan kao što je nada, ta čista zaruka duše sa budućnosti.«

Nada nema ništa zajedničkog sa optimizmom. Pesimista i optimista imaju jednu zajedničku stvar: ne vide stvari onakove kakve jesu. Optimizam je surogat nade, i može se sresti posvuda, čak i na dnu jedne flaše. Nada se osvaja. Do nje se dolazi preko istine, velikim naporima i dugim strpljenjem. Da bi se susrelo nadu, često je potrebno ići do dna desperacije; kad se ide do kraja noći, može se susresti jednu novu zoru. Optimizam je lažna nada za upotrebu plašljivcima i slaboumnima. Nada je jedna vrlina (virtus), jedna herojska odluka duša. Najviša forma nade je savladavanje očaja.

To su sve misli Georgesa Bernanosa o nadi. Da je samo ovo napisao o nadi, bio bi doduše veoma cijenjen kao mislilac, ali ne kao kršćanin. A ne bi ni dao istinit i zadnji odgovor na očaj svijeta i očaj u svijetu. Jer apelirati na plemenitost, na velikodušnost i na aristokratski duh izabranih koji se još nadaju, stoička je misao i čuli smo je do sada mnogo puta od Bude do Camusa. Ona može zadovoljiti učenjaka u toploj sobi i one što mrak patnje gledaju izdaleka. Majku sa mrtvim djetetom u naručju, i sve one koji pate u tišini samoće, nevjerstva, izgubljeni, poniženi, mučeni, lišeni sreće, ostavljeni i bolesni, njih taj odgovor ne dira. A još manje svece i prave kršćane, koji vide mrsku nakazu grijeha kako hara svemirom ljudskih duša. Njih grčka mudrost ne interesira, njih se uopće neki odgovor ne tiče. Oni ni ne traže odgovore, već nadu. A tu nadu daje Krist.

Da se odmah razumijemo. Kršćanstvo nije jedan od stotinu odgovora na mučna pitanja patnje i očaja. Krist nije odgovor, on je život. To je velika razlika. Jer se jednom odgovoru može suprotstaviti deset drugih odgovora dok se jednom herojskom životu i smrti, koja otkupljuje grijeha i patnja, ne može suprotstaviti ništa.

Istinita nada nalazi se jedino u Kristu, evo riječi Georga Bernanosa na pitanje: zašto nada usprkos patnji?

Krist nije dao neki učeni odgovor na patnju. On je patio. A On nije bilo tko. On je Bog. To je jedina aristokracija patnje. A i bratstvo nade. Jer kao što je Krist svojom mukom pretvorio naše bolove i našu smrt u vječni život tako mi našim očajem spasavamo svaki dan nepoznatog brata, na isti način kao što bismo ga mogli upropastiti grijehom. Postoji jedna solidarnost u patnji, kao odgovor onoj u grijehu. Ima li većeg bratstva nego što je ovo čudno dijeljenje radosti posredstvom vlastitog očaja, i to ne ovome ili onome, simpatičnom, dragome, bliskome i lijepom, već onome kojemu je najpotrebnije, a koji neće nikada ni saznati ime nepoznatog, koji mu je jedne mračne noći na izmaku snaga darovao pouzdanje i nadu.

Svaka naša patnja je već bila ostvarena u Kristu. Podimo od smrti, najstrašnije od svih čovječih muka. Vidjeli smo siromašne smrti Bernanosovih junaka. Ništa nema u njima velikog i herojskog, one su bez egzaltacije mučeništva, Demon je uspio oduzeti mučeničkoj smrti ono vidljivo svjetlo što je bilo aureola na licima svjedoka Kristovih. Sve bi ovo bilo užasno za našu vjersku izvjesnost, kad nas Bernanos ne bi podsjećao da je i Kristova smrt bila, kad se sudi po spoljašnosti i vanjštini, najsravnija koju je Rimsko carstvo običavalo dosuditi osuđenima. Križ je bio kazna zloglasnima i robovima. No Krist nije bio samo izvana izložen najsravnijim mukama. On je u sebi patio tešku bol svijeta: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio«. A u maslinskom vrtu se znojio krvlju.

Naša nada ne počiva samo u spoznaji da je Bog došao najviše na svijet da umre, da mu bude teško, teže nego ijednom čovjeku, već u činjenici da je

On nakon ove patnje, boli i smrti uskrsnuo pobjeđivši smrt. Od tog trenutka naše boli, očajevi, samoće i sumnje imaju kraj u velikom svijetlu Nade, noć nije crna od mraka, ona ima zoru. Da Krist nije umro, naša bol ne bi bila istinita, da Krist nije uskrsnuo, naša bi nada bila lažna.

Svi oni što brane poniženu djecu i ismijano siromaštvo, rade isto što i Krist. Jer, i On je bio jedno malo i proganjano dijete, jer, i On je bio siromašan i običan sin tesara.

»Ja međutim vjerujem da jedna slična bijeda, jedna bijeda koja je zaboravila i svoje vlastito ime, koja više ne traži, ne razmišlja i polaže gdje stigne svoje mračno lice, da će jednog dana probuditi se na ramenu Isusa Krista«.

Strpljenje bijednih neće biti uzaludno, zato što u njima Krist pati. Krist je beskrajno više prisutan u svijetu nego što mi mislimo: ogroman ocean siromašnih i poniženih, tako prostran da sretni ljudi izgledaju kao otočići izgubljeni u moru boli, postaje lice samog Krista. Zar može biti istinitije nade za svakog tko istinski pati. Eto poruke Georges-a Bernanosa.

Na kraju, ne bi trebalo očekivati, nakon svega, da ćete večeras izaći okrijepljeni sa više nade. Nada se ne uči na predavanjima. Ona se čak ni ne zaslužuje. Kršćaninu ostaje jedino da dijeli nadu, makar je i ne posjeduje. Dijeleći nadu možda, kažem, možda će je pronaći. To nije okrutnost i sveti rizik. To je samo povjerenje u Isusa.

J. JUKIĆ

BIBLIOGRAFIJA

Bernanos George: Sous le soleil de Satan (1926), La joie (1928), Journal d'un curé de campagne (1936), Nouvelle histoire de Mouchette (1937), Les grands cimetières sous la lune (1938), Les Enfants humiliés (1948), Monsieur Ouine (1949), Dialogue des Carmélites (1949), Le crépuscule des vieux (1956).

LITERATURA

Moeller Charles: Litterature du XX siecle et Christianisme, I dio: Silence de Dieu, Paris 1953, III dio: Espoir des hommes, Paris 1957.

Estang Luc: Présence de Bernanos, Paris

Rideu Emile: Paganisme ou Christianisme, Etude sur l'athéisme moderne, Tournai 1953.

Manarene D: Bernanos, u Civilica Cattolica, 1948 IV, str. 279 i 497.

Bisol G: Aspetti teologici della narrativa di George Bernanos, Letture, 1953. str. 81. i dalje.